Op 8 mei 2026, was ik als genodigde aanwezig bij het afscheidssymposium van hoogleraar forensische orthopedagogiek Geert-Jan Stams. Later op de dag was ik aanwezig bij zijn indrukwekkende afscheidscollege met de titel: "***Wanneer het verstand slaapt, ontwaken de monsters",*** in de Aula der universiteit te Amsterdam.

Geïnteresseerde kunnen de PowerPoint via deze link https://ap.lc/eowUk inzien. De bijbehorende afscheidsrede kan hier worden ingezien https://ap.lc/abUWW . Ik heb een samenvatting gemaakt van de belangrijkste kernpunten uit de afscheidsrede.

Belangrijkste kernpunten

* In de forensische jeugdzorg moet besluitvorming gebaseerd zijn op wetenschappelijke kennis, effectonderzoek en kinderrechten, niet op intuïtie, ideologie of onbewezen aannames.

* Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) vormt het centrale normatieve kader:

  * het belang van het kind moet altijd voorop staan;

  * interventies zijn alleen gerechtvaardigd als ze aantoonbaar bijdragen aan veiligheid, ontwikkeling en welzijn;

  * kinderen hebben recht om gehoord te worden.

* Gesloten jeugdzorg kan schadelijke effecten hebben, zoals verlies van autonomie, machteloosheid, stagnatie en psychische schade.

* Volgens de zelfdeterminatietheorie zijn autonomie, verbondenheid en competentie essentiële voorwaarden voor gezonde ontwikkeling.

* Het betrekken van het sociale netwerk kan effectief zijn, vooral wanneer jongeren zelf een vertrouwenspersoon kiezen, zoals een JIM (Jouw Ingebrachte Mentor).

* Sociale netwerkinterventies zijn niet automatisch positief:

    * zonder duidelijke focus op veiligheid en kinderbelang kunnen ze juist leiden tot meer mishandeling en uithuisplaatsingen.

* Open, relationele en kleinschalige vormen van residentiële zorg zijn effectiever dan gesloten en controlerende systemen.

* Residentiële jeugdzorg moet een laatste redmiddel zijn; thuisbehandeling en therapeutische pleegzorg blijken effectiever.

* Interventies moeten wetenschappelijk worden getoetst met sterke onderzoeksdesigns, bij voorkeur Randomized Controlled Trials (RCT's).

* Zwakke onderzoeksopzetten overschatten vaak positieve effecten van interventies.

* Goedbedoelde interventies kunnen ernstige negatieve gevolgen hebben ("baat het niet, dan schaadt het wel"), bijvoorbeeld door:

    * groepsbesmetting;

    * stigmatisering;

    * afschrikking;

    * combinatie van dwang en zorg.

* Voorbeelden zoals de Cambridge Somerville Youth Study, de Amsterdamse TOP-600 aanpak en focused deterrence laten zien dat repressieve of afschrikkende aanpakken recidive juist kunnen verhogen.

* Programma's met ex-delinquenten of ervaringsdeskundigen als afschrikmiddel (zoals Credible Messengers of Scared Straight-achtige aanpakken) blijken vaak ineffectief of schadelijk.

* Preventie werkt het best op jonge leeftijd (0–12 jaar); na ongeveer 15 jaar nemen preventieve effecten sterk af. 2 dingen. Preventie werkt het beste voor de leeftijd van 12 jaar, tussen 12 en 15 is er nauwelijks nog effect en vanaf 15 jaar geen effect meer.

*Daarnaast geldt voor alle interventies dat het van groot belang is dat zij kinderen en gezinnen betrekken in een ondersteunend en daarmee positief proces van verandering.

* Evidence-based interventies volgens het Risk-Need-Responsivity (RNR)-model zijn het meest kansrijk:
    * juiste intensiteit;
    * focus op veranderbare risicofactoren;
    * maatwerk passend bij de jongere.
* Cognitieve gedragstherapie (CGT), multimodale aanpakken en professionele uitvoering vergroten de effectiviteit aanzienlijk.
* Programma-integriteit is cruciaal:
    * interventies werken alleen goed als ze uitgevoerd worden zoals bedoeld;
    * slechte uitvoering kan schadelijker zijn dan geen interventie.
* In Nederland worden nog te weinig bewezen effectieve forensische interventies ingezet.
* Er is sprake van een wildgroei aan onvoldoende onderbouwde interventies en preventieprogramma's, vaak ondersteund door marketing in plaats van degelijk onderzoek.
* De auteur pleit voor:
    * minder maar beter onderbouwde interventies;
    * meer evidence-based werken;
    * betere aansluiting tussen wetenschap, beleid en praktijk;
    * bescherming van kinderrechten als uitgangspunt van forensische zorg.

* Centrale boodschap: effectieve forensische jeugdzorg ontstaat niet door repressie en controle, maar door wetenschappelijk onderbouwde, relationele en op maat gemaakte ondersteuning waarin het belang van het kind centraal staat.